

A VÁROSI HATALOM ÉS AZ EMBERI JOGOK – KÖZÖS METSZETEK, SZERVEZETEK, SZÖVETSÉGEK

¹Egyed Ildikó – ²Horeczki Réka

¹tudományos munkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; egyed.ildiko@krtk.hun-ren.hu; ORCID: 0000-0002-8711-6270

²tudományos főmunkatárs, HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; horeczki.reka@krtk.hun-ren.hu; ORCID: 0000-0003-3131-681X

DOI: 10.15170/terinno.2024.17.03.01

Absztrakt: A globalizáció, a metropolizáció és a hálózatok felemelkedése nagymértékben hozzájárult a városok globális diplomáciai folyamatokban való fokozódó térnyeréséhez, nemzetközi szereplőkként való növekvő elismertségükhöz. Ennek következtében a szubnacionális szereplők szempontjai egyre inkább érvényre jutnak a nemzetközi agendák formálásában, amelyekben a városok az inkluzív és fenntartható fejlődés élharcosaiként jelennek meg. A városok közötti kapcsolatok vizsgálatának fontossága a 21. században prioritássá vált, ma már nem csak nemzetek vagy régiók képviselhetnek gazdasági és politikai hatalmat, hanem maguk a városok is. A városok közötti együttműködés hálózatos formái túlmutatnak az államközi kapcsolatokon nyugvó multilaterális rendszer keretein, míg a nemzetközi szervezetek közös céljainak elérésében az ún. *soft power* politika vált a domináns eszközzé. A tanulmány a puha hatalom gyakorlásán alapuló városdiplomácia szerepével foglalkozik a nemzetközi politikai színtéren, a nemzetközi agendák fenntarthatósági célkitűzéseinek keretrendszerébe ágyazva az emberi jogi elvek várospolitikai integrációjának bemutatását. Ennek során megvizsgálja a városok európai és globális kooperatív szövetségeinek (city-to-city) nemzetközi agendákban és a participatív demokrácia hatékony működésében való közreműködését; az emberi jogok védelmére alapozott városszövetségek áttekintésével a városok nemzetközi szerepének látványos erősödését kívánja alátámasztani. A hálózatosodásban megjelenő városdiplomáciát a helyi érdekek felfelé csatornázásának tekintjük, amely összekapcsolva a globális agendákkal plusz forrás-szerző képességet biztosíthat a városok számára, és a jelenlegi trendek fényében úgy látjuk, hogy a globális együttműködések jövőjét egyre inkább a hálózatos, hatékony és inkluzív multilateralizmus felé mozdíthatja el.

Kulcsszavak: hálózat, diplomácia, város, emberi jogok, ENSZ, inkluzív multilateralizmus

CITY POWER AND HUMAN RIGHTS – COMMON INTERSECTIONS, ORGANISATIONS, ALLIANCES

Abstract: The rise of globalisation, metropolitanisation and networks has significantly increased the prominence of cities in global diplomacy and enhanced their recognition as emerging international actors. As a consequence, subnational actors are “claiming a seat at the table” in the shaping of international agendas, underlining the growing visibility of cities at the forefront of inclusive and sustainable development. The study of city-to-city relations has emerged as a key priority in the 21st century where cities are increasingly seen as representing significant economic and political power besides nations and regions. Cooperative networks between cities transcend the limitations of the nation-state-centric multilateral system, with soft power politics mobilised as a privileged tool by international organisations to achieve their common goals.

This paper addresses the practice of soft power in the form of urban diplomacy in the international political arena, embedding human rights based urban policies in the urban sustainability goals frameworks defined by international agendas. To this end, it examines the contribution of EU-level and global city-to-city alliances to the implementation of international agendas and participatory democracy, and on the other hand, it presents an overview of city alliances dedicated to the safeguarding of human rights in order to demonstrate the growing prominence of the international role of cities. We see city diplomacy via networking as an efficient means of channelling local interests into the global arena, which, combined with global agendas, can enable cities to obtain additional development funding, and in the light of current trends, it may also shift the future of global cooperation towards a networked, more effective and inclusive multilateralism.

Keywords: *networking, diplomacy, city, human rights, UN, inclusive multilateralism*

Bevezetés

A globális kihívások a jelenlegi társadalmi-gazdasági problémákkal terhelt világban összekapcsolódnak, ma már többdimenziós krízisek sújtják az egyes régiókat, országokat. Gondolunk itt a világon egyszerre jelen lévő túlnépesedésre és népességfogyásra, éhezésre és túltermelésre, háborúkra, egészségügyi vészhelyzetre és természeti katasztrófákra. Ezen problémák legélesebben talán a városokban (főként a nagy- és globális városokban) rajzolódnak ki. A városok jelentősége a történelem során vitathatatlan. Egyszerre a gazdasági, kulturális és politikai hatalom csomópontjai, térszervező funkcióik látványosak. A társadalmi reprodukcióban betöltött szerepük 2008-ban érte el a fordulópontot, amikor is a világ népességének több mint fele városi lakosnak számított. Jelenleg is folyamatosan növekszik a városi lakosság száma, 2023 év végén elérte a 4 600 280 070 főt az ENSZ adatai alapján (ENSZ 2024). A városi kormányzás, együttműködési képesség, polgárainak, funkcionális térségeiben élők jólétének kérdésköre állandóan jelen lévő fejlesztéspolitikai és fenntarthatósági tématerület.

Különböző tudományterületi szakértők figyelik a városoknak a világ színpadán betöltött vezető szerepét, amelyet javarészt a gazdasági, illetve a politikai és szimbolikus tőkéjük révén nyerik el. Érdekes szempontként jelentkezik a városok felemelkedése mellett az államközpontú nemzetközi kapcsolatok csökkenő kizárólagossága, így a globalizáció és a hálózatosodás közötti kulcsfontosságú kapcsolatot a regionális tudományban és társtudományokban is kiemelt érdeklődés övezi. A gazdasági tevékenység elemei térben elkülönülnek, miközben a nagyvállalatok versenystruktúrája és a verseny egyre inkább nemzetközivé válik (ez nemcsak a fejlett üzleti szolgáltatásokra vagy az új iparágakra igaz, hanem a hagyományos ágazatokra és döntéshozatali módszerekre is). Ez a nemzetközivé válás, a globális hálózatok kialakulása más ágazatokra is vonatkozik (pl. kutatás, éghajlatváltozás, gasztronómia), és a városok közötti kapcsolatok (verseny/együttműködés/lobbizás) szempontjából is egyre inkább értelmezhető. A városok európai és globális együttműködési szövetségeinek elemzése alapvető fontosságú a globális célokhoz való hozzájárulásuk és a részvételi demokrácia hatékony működése szempontjából. A városok közötti kapcsolatok (többdimenziós) vizsgálatának fontossága a 21. században prioritássá vált, mivel már nem csak nemzetek vagy régiók képviselhetnek gazdasági és politikai hatalmat, hanem maguk a városok is.

A globalizáció, a metropolizáció és a hálózatok felemelkedése a fő magyarázó változók közé tartoznak a városok azon törekvése mögött, hogy részt vállaljanak a globális diplomáciai folyamatokban (Bäckstrand et al. 2017, Dzebo et al. 2019). Az olyan nemzetközi rendszerek, mint az UNFCCC (United Nations Climate Change) keretrendszere, a globális problémákat kezelő, államok és nem állami szereplők (városok, regionális kormányok, nem kormányzati szervezetek, vállalatok, pénzügyi intézmények) részvételével működő, több érdekelt felet tömörítő partnerségekre támaszkodnak, amelyek célja a nemzetközi rendszer legitimitásának javítása. A városok közötti együttműködés hálózatos formái túllépnek a multilaterális kereteken, és a nemzetközi szervezetek közös céljainak elérésében az ún. *soft power* politika vált a domináns eszközzé. A tanulmány a puha hatalom gyakorlásán alapuló városdiplomáciát

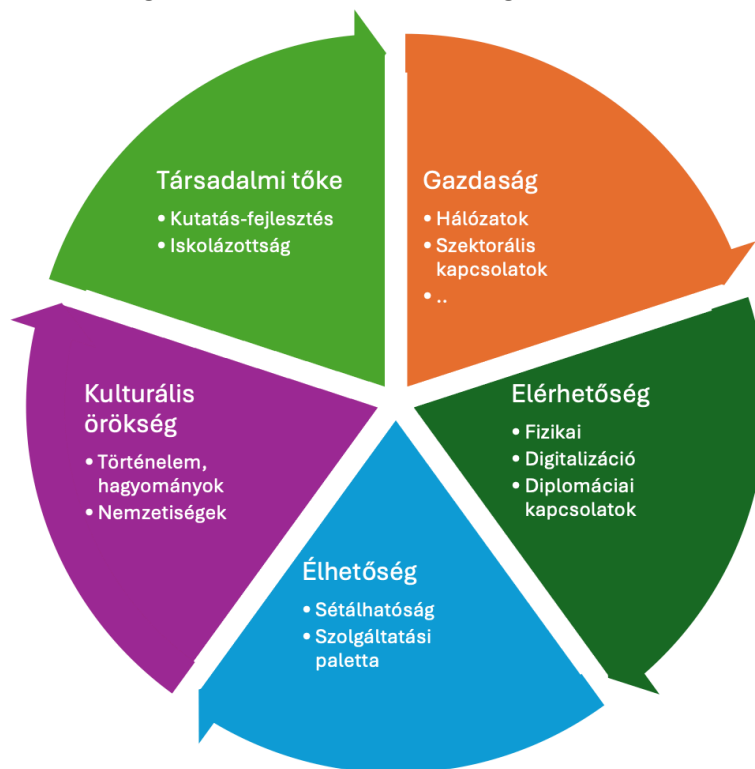
vizsgálja egy globális politikai szintén, a fenntarthatósági keretfeltételek közül az emberi jogi szövetségeken keresztül.

1. A globális diplomácia és az új belépők, a nagyvárosok

A városi diplomácia funkciója az 1980-as évektől kezdődően felértékelődött, ahogy nőtt a városok szerepe, nemzetközi kapcsolatainak tere és politikai-hatalmi viszonyai; úgy egyre inkább érzékelhetővé vált, hogy a nagyvárosok, főként a globális városok erőteljesebb pozíciót birtokolnak, mint néhány nemzetállam. A városdiplomáciai kérdésekkel foglalkozó tudományterület felértékelődése a sokszínű nemzetközi (és nemzetállamon belüli) kapcsolatrendszerekkel, a városi szerepkörök változásával, erősödésével is magyarázható (Marchetti 2021). A városok nemzetközi kapcsolatrendszereik révén világszerte kiterjesztik mozgásterüket, kölcsönösen segítik és tanulnak egymástól, közpolitikai és társadalmi jóllét modelljeiket megosztják egymással, innovatív gondolkodásmódjuk hatást gyakorolhat a nemzetközi és globális folyamatokra (Hambleton 2003). Sassen (2006) korszakalkotó munkájában arra szólította fel a várostudósokat, hogy az egyre inkább transznacionalizálódó és összekapcsolódó globális városok esetében gondolják át a városokról, mint nemzetállamok aleggységeiről alkotott hagyományos nézeteiket.

A globális városok, mint a globális gazdaság gerincei (Sassen 1991): vállalati központok, pénzügyi, jogi, menedzsment, könyvelési és reklámcégek kifinomult hálózatait koncentrálnak. Ezáltal ezen városi fogalom már a világgazdaság magasan koncentrált egyfajta uralkodói pontjaivá avanszálta ezeket a településeket, mivel fejlett posztindusztriális termelési helyszínek, a pénzügyi innovációk és termékek piacai, politikai erő birtokosai. Ezen globális városok már nemcsak gazdasági hatalomra törekednek, hanem a lakosságuk életminőségének javítására is; legyen szó elérhetőségről, szolgáltatási palettáról, lakóviszonyokról, kulturális tradíciókról, tudástőkéiről vagy a környezeti viszonyokról (1. ábra). Egy adott ország, régió (vagy kisebb területi egység) hatalmának mérésére a vizsgált dimenziók minőségétől és mennyiségétől függően többféle módszertant használnak: versenyképességet pl. a Global Urban Competitiveness Report mér (Gucr 2010), magnetizmust a Global Power City Index (Takenaka et al. 2023), gazdasági hatalmat a Global&WorldCities által használt módszer (https://gawc.lboro.ac.uk/), városi ellenállóképességre fókuszál az UN-HABITAT (2021) tanulmánya, jóllétre pl. Stiglitz et al. (2018) vagy Kulcsár (2020); élhetőségre Moreno et al. (2021).

1. ábra: A globális városok értékelhetőségének főbb dimenziói

Forrás: saját szerkesztés Moreno et al. (2021) és Takenaka et al. (2023) alapján

A globális városok vonzókéességét hat fő elem köré építette fel Takenaka és tsai (2023) kidolgozott módszertana. A Global Power City Index (GPCI) főbb dimenziói: gazdaság, kutatás-fejlesztés, kulturális interakciók, élhetőség, környezet és elérhetőség; további hetven indikátorból épülnek fel. A dimenziók alapján 48 globális várost azonosítottak és rangsorolnak már 2014 óta. Az első öt helyezett között erőteljes stabilitás mutatkozik, 2018 óta nem volt mozgás London, New York, Tokió, Párizs és Szingapúr között. A városi hatalom ezen szempontrendszerre olyan más indexek által nem használt mutatókat is figyelembe vesz, mint pl. a nemzetközi konferenciák száma, kulturális események értéke, külföldi lakosok száma stb. A mutatók diverzitása egyben jelzi a városok sokszínűségét és társadalmi-gazdasági-ökológiai hátterét is.

Az értékelhetőség dimenziói között megfigyelhető, hogy az 1980-as évekig jellemzően a gazdaság állt a középpontban, majd az 1990-es évektől, de különösen a millennium óta a gazdaság számára felértékelődött a humán erőforrás és került mind a vizsgálatok, mind az értékelési skálák centrumába. Ez egyúttal maga után vonta azt is, hogy a globális városok mindennapi működése megkívánta egy újfajta városi kormányzási modell megalkotását, amely a hosszútávú kihívások kezelésére reflektál és alkalmazza a fenntarthatóságot integráló stratégiákat, nyilatkozatokat, standardokat. Az Egyesült Nemzetek Szövetsége 17 prioritás köré rendezte és Fenntartható Fejlődési Céloknak nevezte azokat a követendő szándékokat, amelyek a nemzetek és a régiók közötti különbségek csökkentését irányozták elő (UN 2020). A legfőbb célként a szegénység felszámolása, a környezeti állapot védelme és az emberek békében, jólétben való élete fogalmazódott meg. A városszövetségek vizsgálatában éppen

ezért első lépésként az emberi jogokhoz kapcsolható városszövetségekre helyeztük a hangsúlyt, mivel a városok polgáraik jóléte nélkül nem tudnának gyarapodni. Ezáltal a városdiplomáciát a helyi érdekek felfelé csatornázásának tekintjük, amely összekapcsolva a globális agendákkal plusz forrászerző képességet biztosít a városoknak, tehát mindenképpen pozitív változásnak tekinthető (Acuto 2014).

2. Az ENSZ Agenda 2030 céljai és a városszövetségek kapcsolata

Az ENSZ 2016-ban elfogadott Fenntartható Fejlődésről szóló Agendája (*AGENDA 2030*), a Quito-i HABITAT III során jóváhagyott Új Városi Agenda (*New Urban Agenda*, a továbbiakban: *NUA*), valamint a Párizsi Klímaegyezmény megalapozták az emberiség és a föld jövőbeli fejlődési útját kijelölő globális együttműködések és a multilateralizmus új keretrendszerét. A Fenntartható Fejlődési Célok (SDG-k) hatályba lépése óta számos különböző nemzetközi kezdeményezés, jó gyakorlat, hálózat, internetes honlap és módszertani útmutató foglalkozik azok helyi szintű adaptációjával, ugyanakkor a túlnyomórészt nemzetállami szintű megvalósításuk folyamatára koncentráló szakirodalomban az SDG-k lokalizációja mindmáig kevés figyelmet kapott (Immler & Sackers 2022). A 11. SDG (fenntartható városfejlődés) a további 17 SDG teljesülésének elengedhetetlen feltétele; a városok jelentik a *NUA* szerint az inkluzív és fenntartható fejlődés fő hajtóerejét. Az ENSZ politikák városi keretrendszerét adó és jelentős átfedéseket mutató *NUA* és *Agenda 2030* globális iránymutatásai lényegében a 11. SDG-hez tartozó célkitűzésben – inkluzív, biztonságos és fenntartható városok és települések létrehozása – összegezhetők. A *NUA* 175 paragrafusa a földhasználati jogokra, a megfizethető lakhatásra, az egyenlőtlenségek felszámolására, a közterek létrehozására, a környezetvédelemre, a nemek közti egyenlőségre, a mobilitás növelésére és a közszolgáltatások egyetemes elérhetőségére vonatkozó iránymutatásokat tartalmaz, „senkit és semmilyen térséget nem hagyva hátra”. Az ENSZ tagállamok által elfogadott, de formális végrehajtási eszközrendszer nélkülöző, nem kötelező érvényű dokumentumként (ún. puha jog) a *NUA* tágas mozgásteret biztosít a megvalósítás mikéntjét illetően, amelynek a „nemzeti jogszabályokhoz és gyakorlatokhoz, politikákhoz és prioritásokhoz” kell igazodnia (vö. UN 2016, 8.). Általános tapasztalat és egyben kritika tárgyát képezi, hogy a helyi szereplők inkább a globális célok passzív megvalósítói, mintsem a nemzetközi szakpolitikák aktív formálói, a döntéshozók pedig többnyire nem rendelkeznek városirányítási tapasztalattal vagy urbanisztikai háttérrel.

A többdimenziós krízisek kontextusában az ENSZ nyilatkozatot adott ki a multilateralizmus jövőjéről, amelyben a civil és üzleti szféra szereplőinek, a helyi és területi önkormányzatoknak a részvételére alapuló inkluzívabb multilateralizmus és a sokszereplős, a városok vezető szerepére alapozott többszintű kormányzás mellett érvelt (UN75 2020). Az ENSZ főtitkárának víziójában a globális együttműködések jövőjét a hálózatos, hatékony és inkluzív multilateralizmus határozza meg, az ajánlások egy újfajta, az emberi jogokból építkező, a globális közjavak fenntarthatóbb és igazságosabb eloszlását megcélzó társadalmi szerződést sürgetnek (*Our Common Agenda* 2021). A nem kormányzati szereplők javuló pozícióit jelzi, hogy az ENSZ főtitkár kezdeményezésére 2022-ben megalakult az *ENSZ munkacsoport a*

városok jövőéért nevű ügynökségközi és az ENSZ Habitat irányítása alá tartozó testület, amely arra kapott megbízást, hogy kidolgozza a helyi és regionális önkormányzatok kormányközi folyamatokban való intézményes megerősítésének lehetséges scenárióit. Ezzel párhuzamosan 2020-ban a *Global Parliament of Mayors* (GPM) a globális kormányzás átfogó reformja jegyében a városok formális döntési kompetenciákkal való felruházását javasolta az ENSZ számára, annak érdekében, hogy a városok és hálózataik a nemzetállamokkal egyenrangú partnerekként részt vehessenek a nemzetközi szakpolitikák alakításában. Mivel az ENSZ formális struktúráiban a kritikák szerint nem jelenik meg a városok nemzetközi kapcsolatok terén megfigyelhető látványos térnyerése, az ENSZ 75. évfordulója alkalmából javasolt névváltoztatás (Egyesült Nemzetek és Városok Szervezete) a kormányközi kapcsolatok helyett a városok bevonására helyezte volna a hangsúlyt (Szpak & Rezmer 2024).

Hasonló szemléletben íródott a hatékony multilateralizmushoz kapcsolódó magasszintű tanácsadó testület jelentése (HLAB UN 2023), amelynek ajánlásai között szerepel a multilaterális szerződések aláírási jogának a helyi önkormányzatokra való kiterjesztése, valamint a városok (és régiók) a civil szervezetektől és a nem kormányzati szereplőktől jól elhatárolható, sajátos jogi státusza. Ezek révén feloldhatóvá válna az az ellentmondás, hogy miközben a városok élen járnak a hatékonyan működő nemzetközi hálózatok létrehozásában, és a globális kormányzás is döntően városi jelenség, valamint a városokra hárul a legnagyobb felelősség a klímaváltozás, egyenlőtlenségek, erőszak, migrációs hullámok, demográfiai változások stb. hatásainak kezelésében, a formális globális kormányzási mechanizmusokban csak marginális szerepet kapnak (Ibid, 16-17.).

Az elmúlt évek során világszerte számos nagyváros tett kísérletet az SDG-k megvalósítására, sikeresen integrálva azokat a fejlesztési stratégiákba és középtávú terveikbe (pl. Montreal, Toronto, New York, Los Angeles esetei). Az UCLG 2024-ben kiadott jelentése szerint a kisebb helyi és városi önkormányzatok, noha az ő esetükben nem jelenik meg expliciten a helyi politikák és az SDG keretrendszer kapcsolata, számos SDG területén jelentős eredményeket értek el, ezek közt említhető az SDG-k és a helyi tervdokumentumok összehangolása, az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés, a klímavédelem, a helyi reziliencia, a nők és az emberi jogok védelme, a társadalmi részvétel és elszámoltathatóság növelése. Erre utal a 2018 óta világszerte 235 helyi és regionális önkormányzat által benyújtott mintegy 295 önkéntes helyi beszámoló (VLR) az Agenda 2030 végrehajtásának nyomon követéséért felelős Magas Szintű Politikai Fórum felé (GTF 2024).

A NUA és az ENSZ fenntartható fejlődési céljaiban (SDG-k) a helyi önkormányzatok szempontjai is megjelennek, érdekképviselőket a helyi önkormányzatok legfontosabb nemzetközi hálózatait összefogó Helyi és Regionális Önkormányzatok Globális Munkacsoportja (Global Taskforce of Local and Regional Governments) látja el 2013 óta. Megalakulásának köszönhetően az ENSZ rendszeren belül az önkormányzatok lettek az egyetlen olyan nem kormányzati szereplők, amelyek a munkacsoporton keresztül inputokat szolgáltathatnak a szakpolitikai döntéshozatali folyamatok számára, valamint nyomon követhetik a globális agendák helyi megvalósítását. A munkacsoport hívja össze a World Assembly of Local and Regional Governments (WALRG) nevű fórumot, amelynek 2022-es New York-ban rendezett

találkozásán az SDG-k és a NUA teljesítésében kulcsszerepet játszó helyi és regionális önkormányzatok teljes jogú politikai szereplőkként való elismeréséről folytak a viták. Az állandó részvétel, az intézményesült partnerség feltételeinek megteremtésén dolgozik az ENSZ főtitkár által 2023 őszén létrehozott, évente háromszor ülésező, húsz városi és szövetségi képviselőből álló Secretary General's Advisory Group on Local and Regional Governments nevű, helyi és regionális önkormányzatokkal foglalkozó tanácsadó csoport, amely a fenntartható fejlődéssel, a nemek közti egyenlőséggel, a társadalmi befogadással, a klímaváltozással, az új városi agendával és az emberi jogokkal kapcsolatos kérdéseket vitat meg.

Az ENSZ rendszeren belüli pozícióik erősítéséért lobbizó városi és területi önkormányzatok számára fontos további mérföldkövet jelentett a 2024 őszén New York-ban megrendezett Jövőcsúcs, amelyen több mint 100 helyi és regionális önkormányzati képviseltette magát. Az eseményt megelőzte a „Pact for the Future of Humanity” című, a gondoskodás-alapú társadalmi szerződést szorgalmazó dokumentum elfogadása a UCLG 2022-es, a koreai Deajeon-ban rendezett éves kongresszusán, amely az általános és egyetemes közszolgáltatásokat egy új, „gondoskodó társadalom” alappilléreinek nevezi. A Paktum három tengelye – Emberek, Bolygó, Kormányzat – a helyi demokrácia és az önkormányzatiság, az elszámoltatható többszintű kormányzás és az inkluzív multilateralizmus fontosságát hangsúlyozza a globális agendák helyi megvalósításában, előtérbe helyezve az emberi jogok decentralizált kormányzását.

1. táblázat: A fontosabb nemzetközi egyezmények az önkormányzati politikák szempontjából

Az emberi jogok és a helyi önkormányzatok viszonyának elemzésében alapvető referenciaként szolgáló nemzetközi standardokat tartalmazó dokumentumok	Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata
	Az emberi jogok európai egyezménye
	Az Európai Unió Alapjogi Chartája
	A módosított Európai Szociális Karta
	A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
	A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
	Európa Tanács Európai Városi Chartája
	A Helyi Önkormányzatok Európai Chartája (amennyiben az önkormányzathoz való jog alapjognak minősül)
	Az Európa Tanács regionális demokráciára vonatkozó referenciakerete

Forrás: saját szerkesztés

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa a nemzetállamok felelősségét hangsúlyozza a nemzetközi szerződések elsődleges és beszámolásra kötelezett alanyaként, amelyek a nemzetközi kötelezettségek teljesítésében kötelesek együttműködni az önkormányzatokkal, biztosítva számukra az alkotmányosan rájuk ruházott feladatok ellátáshoz szükséges kompetenciákat és forrásokat (Bergmann 2018, Durmuş 2020). Amint azt a Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa is kiemeli (CoE 2016), a nemzeti kormányzat feladata, hogy olyan képessé tevő környezetet teremtsen az önkormányzatok számára, amely alkalmassá teszi őket a nemzetközi

emberi jogi dokumentumok helyes értelmezésére (1. táblázat), emberi jogi kötelezettségeik teljesítésére, valamint ellenőrizze, hogy a helyi hatóságok működése megfelel-e az emberi jogi standardoknak.

A nemzetközi szerződések absztrakt, diplomáciai nyelvezetben íródnak, az emberi jogi elvek pedig sokszor idealista, magasröptű eszményeknek tűnhetnek, a kritikák szerint a nemzetközi standardok nem érzékenyek a helyi kontextusra, és a nyugati értékeket próbálják ráerőltetni a más kultúrájú országokra. Az emberi jogok a mindennapi életben a helyi politikák gyakorlata során konkretizálódnak, egyértelmű, kötelező érvényű jogi kötelezettségeket róva az államra és az állami szervekre minden területi kormányzási szinten, ugyanakkor a sikeres megvalósításuk feltétele a helyi elfogadottság és támogatás. Az Emberi Jogok Tanácsa 2019-es találkozáján az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa a különböző kormányzati szintek szorosabb együttműködését sürgette az Agenda 2030 megvalósítása érdekében. A Raoul Wallenberg Intézet „Emberi Jogok és az SDG-k” c. jelentése szerint az emberi jogi városok sokkal eredményesebbek az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak megvalósításában, mint azok a városok, amelyek nem az emberi jogokra alapozzák a fenntartható fejlődésüket (Kjaerum et al. 2018).

3. Az emberi jogok fontossága a városszövetségek és az általuk életre hívott nemzetközi egyezményekben

Az emberi jogok az ENSZ legfontosabb alappillérei közé tartoznak és a nemzetközi agendák középpontját képezik. Az alapvető emberi jogok körét lefektető jelentősebb nemzetközi szerződések az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948), az 1976-ban elfogadott Gazdasági, Társadalmi és Kulturális Jogokról szóló Nemzetközi Egyezmény (ICESCR) és az 1966-ban hatályba lépő Civil és Politikai Jogokról szóló Nemzetközi Egyezmény (ICCPR). Az Új Városi Agenda (NUA) esetében a Danish Institute for Human Rights elemzése rámutatott, hogy a 169 cél közül 156 szoros összefüggést mutat a nemzetközi emberi jogi előírásokkal és munkaerőpiaci standardokkal (Feiring & Hassler 2016). A NUA az első olyan hivatalos nyilatkozat, amely a helyi önkormányzatokat közvetlenül felhatalmazza az emberi jogok védelmére és előmozdítására minden a helyi hatásköreikhez tartozó területen. A dokumentum diplomáciai és helyi kezdeményezéseik révén a béke előmozdítóinak nevezi a helyi önkormányzatokat, amennyiben azok az erőszakot megfékezik és támogatják az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. Robosztus, átlátható és felelős intézmények létrehozásával az önkormányzatok hozzájárulnak az egalitárius, inkluzív és participatív kormányzati struktúrák megerősítéséhez, a korrupció megszüntetéséhez, az információhoz való széleskörű hozzáféréshez. Az SDG-k számos közvetlen utalást tartalmaznak az emberi jogokra: már a preambulum is leszögezi, hogy a 17 SDG feladata az emberi jogok biztosítása mindenki számára. Nem utolsósorban helyérzékeny, emberközpontú és a közösség prioritásait tükröző politikáik révén az önkormányzatok a legalkalmasabbak az alacsony ellátottságú, marginalizált térségek és csoportok szempontjainak figyelembevételére és azoknak becsatornázására a befogadó és békés társadalmak létrehozását megcélzó 16. SDG megvalósítási folyamatába.

Az SDG-k megvalósításának a leghatékonyabb és egyúttal legkézenfekvőbb eszközei az emberi jogok, de különösen is az emberi jogi városok (Kjaerum et al. 2018, Saiz & Donald 2018, Kaltenborn et al. 2020). Ugyanakkor az emberi jogokat tartalmazó fenntartható fejlődési cél (16. SDG) az Agenda 2030 egyik legsikertelenebb eleme, a vonatkozó célok és a kapcsolódó indikátorok terén – erőszak csökkenése, igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, jogállamiság, inkluzív, participatív, elszámoltatható kormányzás, korrupció visszaszorítása stb. – nem valószínűsíthető jelentős előrelépés a 2030-as határidőig (UNDP, UNODC, OHCHR 2024, CLD 2022).

Az emberi jogi városok mozgalma már az 1990-es évek óta jelen van változatos helyi és regionális, alulról induló kezdeményezések formájában, a 2000-es évek elejétől egyre látványosabb kísérletek történtek a helyi önkormányzatok részéről az emberi jogi agendák helyi közpolitikákba történő integrációjára, amelyet a városok és önkormányzatok nemzetközi hálózatai is aktívan támogattak. A United Cities and Local Governments (UCLG), a helyi önkormányzatok legnagyobb nemzetközi ernyőszervezetének Társadalmi Befogadás, Részvételi Demokrácia és Emberi Jogok Bizottsága (CISDP) minden várost arra biztat, hogy csatlakozzon az emberi jogi városok mozgalomához, a 2001-ben elfogadott „Európai Charta az Emberi Jogok Védelméről a Városokban” és a „Globális Emberi Jogi Karta-Agenda a Városban”¹ c. úttörő dokumentumok aláírásával. A 2011-ben Nantes és Barcelona vezetésével elfogadott charta-agenda az antikapitalista „városhoz való jog” és a „város mint kollektív mű” elvét tükröző újfajta társadalmi szerződésben, ún. emberi jogi megközelítésben gondolja újra az állampolgárok és a közintézmények kapcsolatát. Európában a városhoz való jog kevésbé épült be a politikai dokumentumokba, az Európa Tanács Városi Chartájának preambuluma címében ugyan tartalmazza a városhoz való jogot (annak francia verziójában), de a 2023-ban kiadott legújabb Európai Városi Charta (2023) már nem említi. Ezzel szemben az emberi jogi városok mozgalmanak alapító dokumentuma, a napjainkig 400 polgármester által aláírt „Európai Charta az Emberi Jogok Védelméről a Városokban” (2001) első cikkelye a városhoz való jogot emberi jogként definiálja, amely minden városlakó számára garantálja a politikai, társadalmi és ökológiai fejlődésükhöz nélkülözhetetlen feltételekhez való hozzáférést, miközben megerősíti a szolidaritás iránti elkötelezettséget (UCLG 2001).

Az aláíró városokkal szemben elvárás, hogy az emberi jogokat az önkormányzati politikák vezérelvének tekintsék, közös vállalásaik terén pedig együttműködjenek más városokkal és kiaknázzák a városhálózatok² nyújtotta lehetőségeket. A chartát 2000-ben Barcelona vezetésével a helyi önkormányzatok informális koalíciója (Coalition of Cities for Human Rights)

¹Global Charter Agenda of Human Rights in the City
https://www.uclgcisdp.org/sites/default/files/CISDP%20Carta-Agenda_ENG_0.pdf.

²Az emberi jogi városok szempontjából kitüntetett jelentőségű városhálózatok a teljesség igénye nélkül: ECCAR, ICCAR, Child Friendly Cities, Intercultural Cities programme, Eurocities, smart cities, the European Forum for Urban Security, Shelter Cities, Rainbow Cities Network, Human Rights City Network, UCLG, Cities for Digital Rights, Council of European Municipalities and Regions (CEMR) European Association for Local Democracy and Local Governments for Sustainability.

léptette életbe, amely időközben számos önálló városi charta keletkezését inspirálta (pl. Montreal, Bécs, Mexikóváros). A tisztán helyi érvényű emberi jogi kartákban az állam, mint az emberi jogok érvényesítőjének szerepét a helyi önkormányzatok veszik át, amelyet a jogi diskurzus is alátámaszt (Grigolo 2016). E városok formális nyilatkozataik és chartáik szellemiségében vállalták, hogy akcióterveket, indikátorokat dolgoznak ki a nemzetközi emberi jogi elvek várospolitikákba és közszolgáltatásokba történő integrációjának elősegítésére, emberi jogi képzéseket szerveznek, emberi jogi önkormányzati hivatalokat (sok esetben önálló anti-diszkriminációs irodákat) és bizottságokat állítottak fel a felsőoktatás és civil szféra részvételével.

Az „emberi jogi város” kifejezést a PDHRE (People’s Movement for Human Rights Learning) nevű amerikai székhelyű nemzetközi civil szervezet vezette be a köztudatba a 90-es évek közepén, társadalomjobbító céllal, a helyi hatalmi viszonyok átalakításának explicit szándékával (Oomen & Baumgärtel 2014). A fogalom alatt a szervezet olyan várost ért, ahol a kormányzati és egyéb szervezetekben és intézményekben munkálkodó jóakarátú emberek az emberi jogi keretek között kívánják előmozdítani a közösségi élet fejlődését. Az argentin Rosario, a világ első emberi jogi városa (1997), e szervezet programját alkalmazva az Egyetemes Emberi Jogok Nyilatkozatát választotta a várospolitika vezérelvének. Rosario példáját követve 2001-ben Graz lett az első emberi jogi város Európában, 2006-ban Montreal, 2008-ban Washington D.C., 2010-ben Gwangju, Barcelona és Mexikóváros, 2011-ben Utrecht, 2014-ben Bécs, 2017-ben York, 2018-ban Lund, 2020-ban Torinó (a jogok és antirasszizmus fővárosa), emellett Európában Middelburg, Nürnberg, Salzburg, Valencia és Leuven rendelkeznek még emberi jogi város státusszal.

A mozgalom fejlődésében fontos mozzanatot jelentett a 2012-es Gwangju-i Nyilatkozat, amely részletesen bemutatja az emberi jogi megközelítést, az emberi jogi várost pedig olyan helyi közösségként, másrészt lokális kontextusba ágyazott társadalmi-politikai folyamatok összességéként definiálja, ahol az emberi jogok alapvető értéként és vezérelvként jelennek meg (Gwangju City 2012). A nyilatkozatot az emberi jogok, a demokrácia és az egyenlőség terén élenjáró koreai Gwangju által rendezett, száz emberi jogi város részvételével zajló konferencia alkalmából fogadták el, amely 2011 óta az emberi jogi városok éves fórumának (World Human Rights Cities Forum) ad helyszínt. Marks és szerzőtársai (2008) értelmezésében az emberi jogi város olyan közösség, amelynek tagjai az egyszerű állampolgároktól a közösségi aktivistákon, a helyi politikai döntéshozókon át a helyi hivatalnokokig terjedően párbeszédet folytatnak egymással, és a nők, a férfiak és gyermekek életét és biztonságát az emberi jogi normáknak és előírásoknak megfelelően igyekeznek előmozdítani. Az emberi jogi város tehát egy olyan inkluzív város, amely minden lakosa számára biztosítja az egyenlő jogokat, mindenfajta nemi, faji, bőrszín, társadalmi státusz alapján történő megkülönböztetést elkerülve. Emellett a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozó, sérülékeny, vagy marginalizált csoportok (különösen a fogyatékkal élők, a szexuális alapú megkülönböztetés áldozatai, a gyermekek, az idősek, a bevándorlók és a menekültek) számára igyekszik biztosítani a mindennapi életüket érintő döntéshozatali és szakpolitikai folyamatokban való teljes jogú részvétel lehetőségét, a diszkriminációmentességet, a jogállamiságot, a részvételt, a felhatalmazást,

az átláthatóság és az elszámoltathatóság emberi jogi elveinek bázisán (GOODHART 2019). Egy svéd kutatók által végzett felmérés tanulsága szerint az emberi jogi várossá válást megelőzően a városoknak legalább hat kritériumnak kell megfelelniük (Kjaerum et al. 2017):

- + Olyan helyi közösség létrehozása, amelynek tagjai aktív felelősséget vállalnak az emberi jogok megvalósításáért, e téren együttműködve a civil társadalommal és más érintett szereplőkkel;
- + Az emberi jogokkal kapcsolatos ismeretek és tapasztalatok terjesztése a politikusok, hivatalnokok, a helyi lakosság és a civil társadalom körében;
- + Az emberi jogok beépítése a hivatalos politikákba, eljárásokba és intézkedésekbe, előmozdítva az emberi jogok tiszteletét, védelmét és teljesülését;
- + A jogok érvényesítését övező dilemmák és potenciális konfliktusok láthatóságának biztosítása;
- + A szerződések és egyéb jogi dokumentumok aláírásakor az emberi jogok tiszteletben tartásának, védelmének és teljesülésének garantálása;
- + A rendszeres jelentések és az eredmények kommunikációját megkönnyítő, jól kezelhető mechanizmusok kidolgozása.

Durmuş (2020) az önkormányzatok emberi jogi kötelezettségvállalásainak tipizálásakor több szerepkört különböztet meg, a nemzetközi normák helyi adaptációja, érvényesítése, terjesztése mellett nem kormányzati szereplőként az önkormányzatok normaalkotó szerepet is betölthetnek. Az „emberi jogok a városban” a nemzetközi emberjogi törvényekkel párhuzamos, azokat akár felülíró normarendszer, amely a nemzetközi jogalkotás pluralizációját vetíti elő (alulról kezdeményezett törvényalkotás), különösen a lakhatáshoz való jog területén.

A helyi önkormányzatok és a civil szervezetek által képviselt emberi jogi megközelítés a nemzetközi szervezetek támogatását is élvezzi (ENSZ, Európa Tanács). A nemzetközi kormányzati szervezetek a városi hatáskörbe tartozó emberi jogok többszintű kormányzása tekintetében a városok aktív részvételét szorgalmazzák, mindazonáltal nem vonják kétségbe az emberi jogok állam-és törvénycentrikus gyakorlatát (Grigolo 2016). Általánosságban egyetértenek abban, hogy az emberi jogi ügyek a lakossághoz legközelebb álló szint, a helyi önkormányzatok mindennapos illetékességi körébe tartoznak, amelyek a közszolgáltatásokat (oktatás, egészségügy, stb). érintő döntéseikkel elősegíthetik vagy korlátozhatják a helyben élők számára az emberi jogok élvezetét. Az Európa Tanács több mint 200 ezer önkormányzatot képviselő Helyi és Regionális Önkormányzatok Kongresszusa (CoE Congress) legfontosabb prioritásai közé tartozik az emberi jogok helyi és regionális dimenziója, amint azt a “Helyi és Regionális Önkormányzatok szerepe az emberi jogok megvalósításában” c. jelentés is kifejti (Molin 2010). A CoE Congress a helyi hatóságok számára 2011-ben az emberi jogok regionális és helyi szintű implementációját elősegítő indikátorrendszert dolgozott ki, emellett fontos mediátor szerepe van a sikeres tapasztalatok terjesztésében (benchmarking), a lokális szintű emberi jogi jó gyakorlatok bemutatásában (Molin 2014). Monitoring bizottságán keresztül adatokat gyűjt helyi és regionális szinten az emberi jogi állapotokról, öt éves gyakorisággal komparatív adatokra épülő jelentéseket készít (Soohoo 2016). Ezekben nyilvánvalóvá válik a helyi kormányzás, az emberi jogok és a demokrácia szoros összefüggése, amint arra Molin

(2017) is rámutat: az emberi jogok kizárólag a demokrácia keretein belül érvényesülhetnek, illetve egyetlen valódi demokrácia sem működhet az emberi jogok tiszteletben tartása nélkül. Az EU 2007-ben létrehozta az emberi jogok különböző kormányzati szinteken való érvényesítéséért felelős Alapjogi Ügynökséget (FRA). Emellett az Emberi Jogok Európai Bírósága is kiemelten támogatja az önkormányzatok emberi jogi szerepvállalását (Saul 2024). Az európai állam-és kormányfők negyedik, 2023-ban rendezett csúcstalálkozóján elfogadott Reykjavíki Nyilatkozat az önkormányzatokat külön nevesíti az Emberi Jogok Európai Egyezményének megvalósításában, az emberi jogok éharcosaiként való elismertségük jeleként (CoE 2023).

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosa 2019-ben jelentést készített az Emberi Jogok Tanácsa számára a helyi önkormányzatok és az emberi jogok kapcsolatáról. A jelentés az emberi jogok védelmét, azok helyi közigazgatási rendszerbe történő integrációját szolgáló önkormányzati stratégiákat és akcióterveket mutat be különböző országok esetében, hangsúlyozva a helyi hatóságok és a civil társadalom közötti párbeszéd fontosságát. Bécs esetében például két éves, a civil szervezetek és az önkormányzati szereplők bevonásával zajló participatív folyamat előzte meg az emberi jogi várossá való nyilvánítást. Az emberi jogi város megközelítés fontos szerepet játszik az EU Alapjogi Chartájának helyi adaptációjában is, amelyet a Bizottság néhány kitüntetett város esetében (Lund, Bécs, Gdansk, Sopot) kiemelten támogat a 2024-ben induló, Utrecht és a svéd Raoul Wallenberg Intézet irányításával zajló projekt (RIGHTSCITIES) keretében. A résztvevő városok az Európai Alapjogi Ügynökség (FRA) jelentése által előírt, az Unión belüli emberi jogi városok létrejöttét és működését szolgáló egységes keretrendszer – nemzetközi alapjogi dokumentumokat, struktúrákat (nyilatkozatok, intézményi keretek, jogorvoslati lehetőségek), mechanizmusokat és eszközöket (emberi jogok alapján történő hatásvizsgálatok, programozás) – ültetik a gyakorlatba. Az EU továbbá 1,5 milliárd eurós támogatással járul hozzá az emberi jogok, az uniós és a demokratikus értékek védelméhez a 2021-2027-es programozási ciklusban futó Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) program keretében, az alap forrásait az emberi jogok iránt elkötelezett városi és helyi önkormányzatok vehetik igénybe.

Az emberi jogi városok mozgalmanak intézményesülésében fontos szerepet tölt be a 2020-ban alapított Human Rights Cities Network, az emberi jogokat és a részvételi demokráciát középpontba helyező, belgiumi székhelyű nonprofit szervezet, amely összefogja az elszigetelt városi kezdeményezéseket és lobbizási tevékenységet folytat a mozgalom helyi, regionális és globális szinteken való megerősítése érdekében. A többszereplős hálózat résztvevői a jó gyakorlatokat bemutató európai emberi jogi mintavárosok (Bécs, Graz, Middelburg, Barcelona, Lund, York, Salzburg, Utrecht), az aspiráns európai emberi jogi városok és önkormányzati szövetségek, az EU-n kívüli emberi jogi városok, európai és nemzetközi intézmények, valamint az emberi jogi városokat támogató nemzetközi szervezetek. Az emberi jogi városok mozgalmanak világméretű terjedését a 2023-ban indított "10, 100, 1000 emberi jogi város és terület 2030-ig" elnevezésű globális kampány is jól példázza, amelynek ambiciózus célja, hogy világszerte 1000 város és térség részvételével létrehozza az emberi jogok által vezérelt helyi önkormányzatok aktív közösségét, felhívva a figyelmet az emberi jogok és a helyi

gazdaságfejlesztés szoros összefüggésére. A kampány hat város – Barcelona, Grigny, Gwangju, Mexikóváros, Utrecht és Bécs – kezdeményezésére indult 2022-ben, a résztvevők száma az indulás utáni két évben már 120-ra bővült. A csatlakozó helyi és regionális önkormányzatok élen járnak az egyenlőtlenségek elleni harcban, a diszkrimináció megszüntetésében, a demokratikus, jogalapú helyi kormányzás megvalósításában, az emberi jogi keretrendszer helyi politikákba történő integrációjában. A hálózat és az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi Hivatala közt létrejött együttműködési megállapodás fontos előrelépést jelent az önkormányzatok emberi jogi szerepének globális elismerése felé, amellet, hogy az emberi jogok lokalizációjához szükséges önkormányzati kapacitások bővítéséhez is jelentős mértékben hozzájárul.

4. Összefoglalás

A kutatásunk érinti a nemzetközi városszövetségek kérdését, mind globális, mind európai uniós szinten. Az ennek részeként készülő tanulmány a városok európai és globális kooperatív szövetségeinek (city-to-city) elemzését tűzte ki célul a globális célokhoz és a participatív demokrácia hatékony működéséhez való hozzájárulás tekintetében; első lépésként az emberi jogok védelmére alapozott városszövetségek áttekintését. Azt tapasztaltuk, hogy az elmúlt évtizedekben a városok diplomáciai tevékenységük folytán növekvő mértékben járultak hozzá a globális agendák alakításához, kvázi jogalkotói szerepet szereztek. Láthatóvá váltak a városok (elsősorban a globális szintén jelen lévő), mivel csatlakoztak az emberi jogi mozgalmakhoz és a nemzetközi emberi jogok lokalizációja, mint fő önkormányzati kompetencia fogalmazódott meg. A felsorolt szövetségek céljai, tagjai és elhivatottsága megmutatja, hogy egyre inkább szükség van a lokalizációra, a leginkább elérhető szintre delegálva ezeket a kérdéseket.

A kutatás további célja, hogy a városszövetségek fenntarthatósági célokra fókuszáló tagszervezetei mellett az élhetőségre, sikerességre fókuszáló egységeket is vizsgálja, fő kérdésként megfogalmazva, hogy a diplomáciai kapcsolatok lehetővé teszik-e egy adott térség/település jóllétének javulását (vagy éppen ellehetetlenítéséhez vezetnek). Európai és globális keretekben vizsgáljuk a városokból kiinduló transzformatív jellegű mozgalmakat (a városhoz, városi élethez való jogot), későbbiekben annak magyar kapcsolódásaival együtt. A kutatás következő fázisában azt kutatjuk, hogyan befolyásolja a regionalizálódó vagy még inkább a föderális országokban a városi (és bármilyen mezo, tehát regionális vagy nagyvárosi struktúrákban nézve) hatalom kérdését a városok saját kulturális, diplomáciai tevékenysége, önállóan kezdeményezett bi- vagy multilaterális kapcsolataik régiójuk határain kívüli városokkal. Arra vagyunk kíváncsiak, képesek-e ellenpólusként szolgálni a központosító hatalommal szemben, azaz önálló hatalmi tényezőkké válni a döntéshozatali folyamatokban (EU szinten), vagy pedig Brüsszel továbbra sem tekinti a városokat, illetve régiókat egyenlő tárgyalási feleknek (míg globális szinten már jelentős szereplők), és csak periferikus jelenségként létezhetnek, alkalmi célokra szerveződve. Különösen érdekes a továbbiakban ez a kérdés a kis- és középvárosi szövetségek tekintetében. Létezik-e működőképes szövetsége ezen településeknek, milyen erőt képviselnek a saját országukon, illetve az EU-n belül?

Köszönetnyilvánítás

A szerzők az alábbi projektekhez kötődően végezték a kutatómunkát: A 146411 számú projekt a Kulturális és Innovációs Minisztérium Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Alapból nyújtott támogatásával, a K-23 pályázati program finanszírozásában valósult meg.

Felhasznált irodalom

- Acuto, M. (2014). An urban affair: How mayors shape cities for world politics. In: *The power of cities in international relations*. Routledge, New York. pp. 69-88.
- Barber, B. R. (2013). *If mayors ruled the world: dysfunctional nations, rising cities*. Yale University Press, New Haven and London.
- Bäckstrand, K., Kuyper, J.W., Linnér, B.O. & Lövbrand, E. (2017). Non-State Actors in Global Climate Governance: from Copenhagen to Paris and Beyond. *Environmental Politics* 26(4), pp. 561-579. DOI: 10.1080/09644016.2017.1327485.
- Bilsky, E., Caliri, A., Chami, N. et al., eds. (2023). *Spotlight on Global Multilateralism*. Global Policy Forum Europe, Bonn, Geneva.
- CLD (2022). SDG 16 Data Initiative Report 2022: Are we on track to meeting the 2030 agenda? CLD: Centre for Law and Democracy, Canada.
- Council of Europe= CoE (2016). Promoting Human Rights at Local and Regional Level: The Human Rights Dimension of the Activities of the Congress of Local and Regional Authorities Compendium of Texts, March 2016.
- Curtis, S. 2014. *The Power of Cities in International Relations*, Routledge, New York.
- Da Silva, K. G. (2018). The new urban agenda and human rights cities: Interconnections between the global and the local. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 36(4). pp. 290-310. DOI: 10.1177/0924051918806721.
- Durmuş, E. (2020). A typology of local governments' engagement with human rights: Legal pluralist contributions to international law and human rights. *Netherlands Quarterly of Human Rights* 38(1), pp. 30-54. DOI: 10.1177/0924051920903241.
- Dzebo, A., Janetschek, H., Brandi, C. & Iacobuta, G. (2019). *Connections between the Paris Agreement and the 2030 Agenda. The case for policy coherence*. Working Paper in Stockholm Environment Institute 38.
- European Union Agency for Fundamental Rights = FRA (2021). *Human Rights Cities in the EU: A Framework for Reinforcing Rights Locally*. Luxembourg: Publications Office of the EU.
- Feiring, B. & Hassler, A. (2016). *Human rights in follow-up and review of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Danish Institute for Human Rights.
- Global Taskforce of Local and Regional Governments=GTF (2024). *8th GTF Towards the Localization of the SDGs report*. United Cities and Local Governments, Barcelona.
- Goodhart, M. (2019). Human rights cities: making the global local. In: Brysk, A. & Stohl, M., eds. *Contesting human rights: norms, institutions and practice*. Edward Elgar Publishing. pp. 142-158.
- Grigolo, M. (2016). Towards a sociology of the human rights city: Focusing on practice. In: Oomen, B., Davis, M.F., Grigolo, M., eds. *Global urban justice: The rise of human rights cities*, Cambridge University Press. pp. 276-293.
- GUCR (2010). *The Global Urban Competitiveness Report 2010*. Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.
- Hambleton, R., Savitch, V.H. & Stewart, M. (2003). *Globalism and local democracy. Challenge and Change in Europe and North America*. Houndmills: Palgrave.
- HLAB UN (2023). A Breakthrough for People and Planet. Effective and Inclusive Global Governance for Today and the Future. 84 p.
- Immler, N.L. & Sakkers, H. (2022). The UN-Sustainable Development Goals going local: learning from localising human rights. *The International Journal of Human Rights* 26(2). pp. 262-284. DOI: 10.1080/13642987.2021.1913411.
- Kaltenborn, M., Krajewski, M. & Kuhn, H. (2020). *Sustainable development goals and human rights*. Springer Nature, Cham, Switzerland.
- Karvounis, A. (2023). The European Institutional Framework of City Networking. In: Karvounis, A. *City Diplomacy and the Europeanisation of Local Government: The Prospects of Networking in the Greek Municipalities*. Cham: Springer International Publishing. pp. 115-127.

- Kjaerum, M., Andersson, J., Lindström, A. & Warfvinge, T. (2017). Human rights cities and regions in the embryonic stage– the Swedish case. In Philipp, S. & Starl, K., eds. *Focusing on human rights at local and regional level*. ETC Graz. pp. 93-98.
- Kjaerum, M., Davis, M.F., Fredriksson, G. & Reis, I.S. (2018). *Human rights cities and the SDGs*. Lund: Raoul Wallenberg Institute of Human Rights.
- Kulcsár L. (2020). Elméleti és módszertani megfontolások az életminőség, a jóllét kutatásához. *Statisztikai Szemle* 98:11. pp. 1239-1287.
- Marchetti, R. (2021). *City diplomacy: From city-states to global cities*. University of Michigan Press. DOI: 10.3998/mpub.11991621.
- Marks, S.P., Modrowski, K.A., Lichem, W. & Tibaijuka, A.K. (2008). *Human rights cities: Civic engagement for societal development*. UN-HABITAT.
- Molin, L. O. (2017). The Human Rights Agenda of the Congress of Local and Regional Authorities. In: Philipp, S. & Starl, K., eds. *Focusing on Human Rights at Local and Regional Level*. ETC Graz.
- Moreno C., Allam Z., Chabaud D., Gall C. & Pralong F. (2021). Introducing the “15-Minute City”: Sustainability, resilience and place identity in future post-pandemic cities. *Smart Cities* (4): pp. 93-111. DOI: 10.3390/smartcities4010006.
- Oomen, B. & Baumgärtel, M. (2014). *Human rights cities*. In: Mihr, A. & Gibney, M. eds. *The SAGE handbook of human rights*, 2. pp. 709-730.
- Saiz, I. & Donald, K. (2018). Tackling inequality through the Sustainable Development Goals: Human rights in practice. In: Winkler, I. & Williams, C., eds. *The sustainable development goals and human rights*. Routledge: London, N.Y. pp. 7-27.
- Sassen, S. (2006). *Territory, Authority and Rights*. Princeton University Press.
- Sassen, S. (1991). *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
- Saul, M. (2024). Local authorities at the European Court of Human Rights. *The International Journal of Human Rights* 28(7), pp. 1060-1085. DOI: 10.1080/13642987.2024.2354172.
- Sevin, E. (2024). Unpacking soft power for cities: a theoretical approach. *Place Branding and Public Diplomacy*, pp. 1-10. DOI: 10.1057/s41254-024-00342-9.
- Sevin, E. (2021). Bright future for city diplomacy and soft power. *Diplomatica* 3(1), pp. 200-209. DOI:10.1163/25891774-03010013.
- Soohoo, C. (2016). Human rights cities: challenges and possibilities. In Oomen, B., Davis M.F. & Grigolo, M., eds. *Global urban justice: The rise of human rights cities*, Cambridge University Press. pp. 257-276.
- Stiglitz, J. E., Fitoussi, J.P. & Durand, M., eds. (2018). *For Good Measure – Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP*. OECD Publishing Paris.
- Szpak, A. & Rezmer, J. (2024). The United Nations and Cities of the World: A new reality? *Cities* 146, p. 104761. DOI: 10.1016/j.cities.2023.104761.
- UNDP, UNODC, OHCHR (2024). Global Progress Report on Sustainable Development Goal 16 Indicators. At the Crossroads: Breakdown or Breakthrough for Peace, Justice and Strong Institutions.

Egyéb források

- Council of Europe= CoE (2023). Reykjavík Declaration, United Around our Values, Reykjavík Summit, 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe, <https://www.government.is/library/01-Ministries/Ministry-for-Foreign-Affairs/PDF-skjol/Summit%20loka%20skjal%20enska.pdf>. Letöltve: 2024.10.10.
- GaWC: <https://gawc.lboro.ac.uk/>
- Molin, L. O. (2011). Developing indicators to raise awareness of human rights at local and regional level. 21st SESSION CG(21)10. <https://rm.coe.int/168071933b>. Letöltve: 2024.10.28.
- Molin, L. O. (2010). The role of local and regional authorities in the implementation of human rights. Council of Europe Institutional Committee, 18th session, CG(18)6, 1 March 2010, <https://rm.coe.int/the-role-of-local-and-regional-authorities-in-the-implementation-of-hu/1680718f20>. Letöltve: 2024.10.10.
- Takenaka, H., Ichikawa, H., Sassen, S., Scott, A.J., Nijkamp, P., Batty, M. & Kiang, C.H. (2023). Global Power City Index (2023). https://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2023_summary.pdf Letöltve: 2024.09.05.
- UCLG (2022). Pact for the Future of Humanity, The Daejeon Declaration, UCLG World. Congress in Daejeon, https://uclg.org/wp-content/uploads/2023/02/uclgpactforthe_future.pdf. Letöltve: 2024.10.05.
- UCLG (2001). European Charter for the safeguarding of human rights in the city. UCLG Committee on Social Inclusion, Participatory Democracy and Human Rights. <https://uclg-cisdp.org>. Letöltve: 2024.09.05.

UN=United Nations (2020). Global Sustainable Development Report (GSDR). <https://sdgs.un.org/gsdrgsd2023>.
Letöltve: 2022.12.02.

UN75 (2020). Declaration On The Commemoration Of The Seventy-Fifth Anniversary Of The United Nations
<https://www.un.org/pga/74/wp-content/uploads/sites/99/2020/07/UN75-FINAL-DRAFT-DECLARATION.pdf>. Letöltve: 2022.10.24.

UN-HABITAT (2021). https://urbanpolicyplatform.org/wp-content/uploads/2021/12/URLs-COVID-and-Lessons-for-Resilience-and-Recovery-from-Crisis_2021.pdf

UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme) (2016). New urban agenda, New York, UN General Assembly.

UNFCCC: <https://unfccc.int/>